

Галина ГОЛОСОВСЬКА,
доцент Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

МАЙДАН ЧИ ПЛОЩА?

Українській мові для позначення простору, з усіх боків оточеного будинками, тривалий час використовують дві лексеми *майдан* і *площа* зі значною перевагою останнього. Обидва іменники запозичені: *майдан* – тюркське, іменник *площа* в цьому значенні прийшов з російської.

Лексема *площа* в українській мові здавна означає будь-яку земельну ділянку, вимірювану у квадратних одиницях, і має синонім *площина*¹. Наприклад: «Снігова площа простяглась навкруг» (І.Франко); «Лісівництво займало досить велику площу» (П.Загребельний); «Інженери... дослідили площу озера, що його утворить гребля» (Ю.Яновський); «За останнє п'ятиліття значно збільшилася посівна площа кормових культур» (Зб. найважл. ріш. щодо с/г); «Комісія оглянула не лише виробничі площі, її цікавили також укісна та лісова площі господарства» (журн. «Тваринництво»); «...Вершина являла собою площу значних розмірів» (О.Гончар).

Значна перевага іменника *площа* над іменником *майдан* призвела до того, що лексемі *майдан* мовці почали сприймати як власну назву. У Києві близько сотні майданів, проте запрошення зустрітися на майдані не потребує уточнень, незважаючи на те, що поряд Європейський, Михайлівський, Софіївський, трохи нижче – Поштовий та Контрактовий майдани, котрі, як і решту майданів міста, офіційні джерела й мовці називають площами.

Українські письменники-класики та сучасні автори – знавці української літературної мови в ряду лексем *вулиця, провулок, проспект, бульвар, узвіз* живлять лексемі *майдан*. У Словнику Б.Грінченка іменник *майдан* за значенням відповідає рос. *площадь*². Наприклад: «До сходу сонця, рано-рано, у Вифліємі на майдані зійшовся люд» (Т.Шевченко); «На розпутьях міста, на майдані, він голосить» (І.Франко); «Частина майдану... оточена муром» (Леся Українка); «На майдані коло церкви революція іде» (П.Тичина); «Я їду повз пам'ятник Богдана, де шумить Софіївський майдан», «Я закоханий, Києве милий, у квітучі майдани твої» (В.Сосюра); «Чую... гомін веселих вулиць і майданів» (М.Нагнибіда); «На Контрактовому майдані... попович зовсім духом упав» (В.Шевчук); «На майдані уві Львові бачу – кам'яниця...» (П.Куліш); «Переведіть мене через майдан» (В.Коротич). Письменник Б.Харчук 1986 р. видав роман під назвою «Майдан». У 2007 р. з'явилася праця Л.Кудрявцева «Град над Борисфеном: ілюстрована історія вулиць і майданів».

Офіційно-ділові джерела також активно використовували лексему *майдан* у відповідному значенні: «...забезпечити першочергову відбудову урядового будинку на майдані Жертв Революції» (Закон про п'ятир. план відбуд. й р-ку нар. госп-ва УРСР на

1946–1950 рр.); «Царством троянд став майдан Леніна (у м. Погребище Вінницької обл.)» (газ. «Рад. Україна»); «Один з найкрасивіших майданів Москви – площа Свердлова» (газ. «Прапор комунізму»); «Зі сходом сонця майдан розцвів різнокольоровим вбранням молодих і літніх колгоспників» (газ. «Київська правда»).

Лексема *площа* витіснила з ужитку іменник *майдан* у 70-ті роки ХХ ст., коли в Радянському Союзі активно розгорнули кампанію з русифікації україномовного населення. З того часу всі майдани Києва перейменовано на площі, що відобразилося в художній літературі, різних писемних стилях, а також у живому мовленні.

Л.Кудрявцев у своїй цікавій історичній розвідці про Київ змушений був удатися до такої словесної гри: «Контрактова площа є одним з “найстарших” майданів Києва».

1991 р. під час революційних перейменувань, що почалися після розпаду Радянського Союзу, замість площі Жовтневої революції, з'явився майдан Незалежності. На жаль, процес перейменувань не мав логічної завершеності: решта майданів офіційно так і залишилася площами. В результаті тролейбус 18-го маршруту прямує від *майдану* Незалежності до *площі* Тараса Шевченка; відповідно поійменовано і послідовно розташовані станції київського метрополітену: площа Льва Толстого, майдан Незалежності, Поштова площа, Контрактова площа.

Ця термінологічна неточність заторкує й український правопис. Розуміючи, як уже було зазначено, лексемі *майдан* як власну назву, носії мови починають її писати з великої літери: *Майдан Незалежності*, хоча *площа Тараса Шевченка*, *Поштова площа* та ін. Їм важко зрозуміти, чому в назві майдану перше слово слід писати з малої літери (майдан Незалежності), тимчасом як у назві станції метро – з великої (м. «Майдан Незалежності»).

Український правопис у матеріалі про велику літеру використовує лексеми *майдан* і *площа*, поставивши на перше місце в ряду слів *вулиця, проспект* та ін. саме *майдан*, чим і стверджує, на наш погляд, лише його використання в цьому значенні: «Назви вулиць (бульварів, провулків, проспектів, шляхів..., а також майданів (площ)...) пишуться з великої літери...»³. Так само подано іменник *майдан* у Російсько-українському та українсько-російському словнику: укр. *майдан* – рос. *площадь*⁴, а російське *площадь* перекладено українською *майдан*⁵.

Бажано, щоб тенденцію на очищення української мови підтримали і тлумачні словники.

¹ Грінченко Б. Словарь української мови: у 4 т. / Б.Грінченко. – К., 1908. – Т. II. – С. 398.

² Там само. – Т. III. – С. 197.

³ Український правопис. – К.: Наук. думка, 1993. – С. 51.

⁴ Російсько-український та українсько-російський словник. – К., 2008. – С. 1254.

⁵ Там само. – С. 514.